

ЖИНОЙ ФАОЛИЯТДАН ОЛИНГАН ДАРОМАДЛАРНИ ЛЕГАЛЛАШТИРИШ ЖИНОЯТИНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШ МЕТОДИКАСИ

Сайдазимов Миржалол Норжигитович*

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Академияси Тергов фаолияти
кафедраси ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7568414>

Аннотация: Мазкур мақолада жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш жиноятининг криминалистик тавсифи асосий элементлари кўриб чиқилган. Илмий адабиётларни таҳлил қилган ҳолда жиноят предмети ва жойи, жиноий даромадларни «ювиш»нинг асосий усуллари ва механизми, шунингдек пул маблағлари ёки бошқа мол - мулкни легаллаштириш натижасида келиб чиқадиган оқибатлар тўғрисидаги криминалистик хусусиятларнинг элементлари очиб берилган. Тадқиқот натижалари жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш бўйича самарали тергов методикасини ишлаб чиқишда қўлланилиши мумкин.

Калит сўзлар: жиноий даромадларни легаллаштириш, жиноят содир этиш усули, жиноятнинг излари, криминалистик хусусиятлар, криминалистик тавсиф.

Ҳозирги кунда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятининг устувор йўналишларидан бири бўлган жиноий фаолиятдан олинган даромадларни «ювиш»га қарши курашиш борасида олиб борилаётган ҳаракатлар янги босқичга чиқмоқда. Лекин амалга оширилаётган ҳаракатлар ҳозирча етарли эмаслигини қуйида кўриб чиқамиз.

Жиноятлар статистикаси шуни кўрсатадики, ҳар йили мамлакат ҳудудида даромадларни легаллаштириш фактларининг жуда кўп аниқланади. Мазкур жиноятларнинг катта қисми коррупцион бўлса, қолганлари ўзлаштириш ва растрата қилиш, фирибгарлик каби жиноятлар ҳисобланади. Қайд этилган жиноятларнинг легаллаштирилган даромадлари у ёки бу тарзда жамият ҳаётига, иқтисодиётга турли хил молиявий операциялар ва битимлар билан «ювилаётганлиги»ни кўрсатишимиз мумкин. Маълумот учун, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 243-моддасида кўрсатилган жиноятлар бўйича 2020 йил учун – 80 та, 2021 йил учун – 60 та, 2022 йилнинг 8 ойи мобайнида 13 та жиноят ишлари кўриб чиқилган.¹

Турли усуллар билан материални таҳлил қилиш бундай жиноятларнинг табақаланишини аниқлаш ва ташкил этишга ягона услубий ёндашувлар мавжуд эмаслигини кўрсатади, натижада дастлабки тергов органларининг самарадорлиги етарли эмас деган фикр юзага чиқади. Ю.В.Крачун таъкидлаганидек, "...ҳуқуқшунослик фанида ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш амалиётида бир хиллик йўқлиги сабабли, терговчилар баъзан бир-биридан фарқ қилувчи қарорларни қабул қилишади, аслида шунга ўхшаш вазиятларда бу каби қарор қабул қилиниши тўғри эмас ..." [8, 6-бет].

Ҳуқуқни қўллаш амалиётига мувофиқ бўлган жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш жиноятини тергов қилиш методикаси талабларига

*ИИБ Академияси Тергов фаолияти кафедраси ўқитувчиси.

¹ ИИБ Ҳуқуқий статистика ва тезкор-ҳисоб маълумотлар маркази ойлик ҳисоботлари. Электрон манба: statmvd.uz/reports/one-pc-special

жавоб берадиган ҳаракатларнинг криминалистик тавсифини ишлаб чиқиш учун мазкур жиноятнинг ўзига хос хусусиятларини кўриб чиқамиз.

Ушбу жиноят криминалистик тавсифининг типик элементларига қуйидаги: жиноят предмети тўғрисидаги, жиноят содир этилган жой ва вақт тўғрисидаги, жиноят содир этиш ҳамда ҳаракат изларини яшириш усуллари тўғрисидаги, жиноятнинг типик излари тўғрисидаги маълумотлар киради. Ушбу элементлар жиноий даромадларни легаллаштиришнинг криминалистик тавсифини белгилаш учун аниқ чегара эмас, лекин кўриб чиқиляётган жиноятнинг ўзига хос хусусиятлари ва айниқса тавсифини ҳисобга олган ҳолда мос тушади десак бўлади.

Бир маънода, ушбу жиноятни содир этиш жараёнида орттирилган пул ёки бошқа қимматликлар легаллаштиришнинг предмети ҳисобланади. Бошқа томондан, улар турли хил молиявий операциялар ёхуд фуқаровий келишувлар натижасида олинган пул маблағлари ва бошқа мулклар, бошқача айтганда, предикат жиноят предметининг ҳосиласи ҳисобланади.

Кўпинча даромадларни легаллаштириш предмети нақд ва нақдсиз шаклларда ҳам сўм, ҳам хорижий валютадаги пул маблағлари бўлиши мумкин.

Кўриб чиқиляётган жиноятнинг предмети сифатида бошқа мулк, яъни ҳар қандай ликвид кўчмас ёки кўчар мулк ҳаракат қилади. Кўчар мулк - қимматбаҳо металллар ва улардан тайёрланган буюмлар, транспорт воситалари, хом ашё ёки тайёр маҳсулотдаги товарлар партиялари, шунингдек қимматли қоғозлар киради. Пул ювиш операцияларида кўчмас мулк объектлари ҳам тез-тез учрайди. Турар-жой ва тижорат (ишлаб чиқариш) мақсадларига мўлжалланган ер участкалари, турли бинолар ва уларнинг қисмлари жиноятнинг предмети бўлиши мумкин.

Предикат жиноят предметининг ҳосиласи бўлган легаллаштириш предмети ҳақида гапирганда, шуни кўрсатиш керакки, у жиноий йўл билан олинган, натижада асл кўриниши, хусусиятлари ва ҳолати ўзгарган ҳар қандай бошқа мулк бўлиши мумкин. Масалан: тайёр маҳсулотларни ишлаб чиқариш учун талон-торож қилинган материалларни қайта ишлаш, ўғирланган эҳтиёт қисмлардан автомобилни таъмирлаш, жиноий йўл билан олинган қурилиш материалларидан бино ва иншоотлар қуриш, молиявий операциялар ва битимлар, шунингдек жиноятчилар томонидан кўрилган чора-тадбирларни қайд этиш мумкин бўлади.

Таҳлил қилинаётган модданинг жиноий ҳуқуқий тавсифи деганда жиноят қонунига мувофиқ малакаланган муайян жиноятни содир этиш натижасида келиб чиқиши легаллаштирилган субъектнинг мажбурий белгиси тушунилади. Агар маълум бир предикат таркиби тергов органлари томонидан ўрнатилган тартибда белгиланмаган бўлса, жиноят таркибининг мавжудлиги ва шунга мос равишда легаллаштириш предмети ҳақида гапиришга эрта. Бундан ташқари, бошқа ноқонуний йўл билан, масалан, маъмурий ҳуқуқбузарлик натижасида олинган қимматбаҳо нарсалар (пул маблағлари ва бошқа мол-мулк) қонунийлаштириш предмети бўлиши мумкин эмаслиги ҳам шундан келиб чиқади.

Ўтказилган жой ва вақт ҳақидаги маълумот жиноятлар криминалистик белгилар мазмунини тўлдиришда ҳам муҳим аҳамиятга эга. Бу элементлар бир-бири билан,

шунингдек, жиноят предмети ва жиноий даромадларни легаллаштириш усуллари ҳақидаги маълумотлар каби элементлар билан чамбарчас боғлиқдир.

Масалан, кредит-молия тизими муассасаларидан фойдаланган ҳолда жиноий даромадларни легаллаштириш ҳолатлари, иш вақтида содир этилади. Бундай жиноятлар содир этилган жойлар, мос равишда кўрсатилган муассасаларнинг ўзи бўлади. Шунингдек, бюджет ташкилотларида ҳам бу турдаги жиноятлар кундуз кун бўлганлиги сабабли, жиноят содир бўлган жой муассасанинг ўзи ҳисобланади.

Жиноий даромадларни легаллаштириш жойи, молиявий операцияларни амалга ошириш жойи кўпинча турли банкларни, шунингдек молия секторининг бошқа банк бўлмаган ташкилотларини ўз ичига олган молия сектори ташкилотлари ҳисобланади. Бундан ташқари, тўлов тизимлари операторлари, клиринг ва ҳисоб-китоб марказлари, фонд биржалари, қимматли қоғозлар бозорлари, ломбардлар, микромолия ташкилотлари каби молиявий ташкилотлар киради.

Шу билан бирга, жиноий даромадларни «ювиш» жараёнига кўпайиб бораётган кредит фаолияти билан шуғулланмайдиган молиявий ташкилотлар тобора кўпроқ жалб қилинмоқда. Бундан ташқари, бундай ташкилотлардан фойдаланишга банкларга хос бўлган муассаса хавфсизлигини таъминлаш, шунингдек, ахборотни ҳимоя қилиш учун мураккаб тизимларнинг йўқлиги ёрдам беради. Натижада, бундай ташкилотлар «ювиш» схемаларини назорат қилиш ёки назорат қилмасдан амалга ошириш учун ишлатилиши мумкин. Муассасаларнинг фаолияти устидан назоратни ўрнатиш жиноятчиларнинг молиявий операцияларни амалга оширишдаги вазифасини сезиларли даражада осонлаштиради. Аммо, агар тегишли раҳбарлар 26.08.2004 йилдаги 660-II-сон “Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга, терроризмни молиялаштиришга ва оммавий қирғин қуролини тарқатишни молиялаштиришга қарши курашиш тўғрисида”ги қонунида кўрсатилган нормалар асосида маблағлар билан боғлиқ операцияларни амалга оширса, жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш бўйича бундай назоратни ўрнатишга ҳожат йўқ.

Молиявий бўлмаган сектор институтларига молиявий ташкилотларга алоқаси йўқ турли хил хўжалик ва бошқа фаолият турларини амалга оширувчи мулкчилик шаклидаги барча ташкилот ва корхоналар киради. Шу билан бирга, жиноий даромадларни «ювиш», кўнгилочар соҳа (ўйин зоналари, қиморхоналар, ресторанлар), хизмат кўрсатиш тармоқлари (меҳмонхоналар, туризм, кийим дўконлари, турли хизматлар) билан боғлиқ бўлмаган молиявий сектор муассасалари орқали амалга оширилади. Савдо тармоғи (автомобиль бизнеси, кўчмас мулк савдоси, заргарлик дўконлари ва бошқалар) ва қурилиш соҳаси ҳам шу тоифага киради. Ушбу соҳалар, амалга оширилаётган фаолиятнинг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда, пул оқимининг сезиларли миқдори билан тавсифланади.

Криминалистик хусусиятларнинг навбатдаги элементи жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш усуллари тўғрисидаги маълумотлардир.

Ушбу элементни ажратиб кўрсатишнинг аҳамияти шундаки, легаллаштириш усуллари ҳақидаги маълумотларни ўрганиш кўриб чиқиладиган жиноятни тергов қилишни самарали методикасини ишлаб чиқишнинг зарурий шарти эканлиги билан

изоҳланади. Шунинг учун биз Э.М.Кадеровнинг фикрини ўринли деб ҳисоблаймиз, унинг фикрича, пул маблағларини легаллаштириш (ювиш)ни самарали тергов қилиш учун ушбу жиноятларни содир этиш механизми ва усулларини билиш керак [6, 64-бет]. Бундан ташқари, ушбу элемент "...жиноят қилмишни индивидуаллаштиради ва сифат жиҳатидан белгилайди ..." [7, 27-бет].

Ҳозирги вақтда тергов амалиётида жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришнинг турли усуллари ҳақидаги тажриба бор, мазкур жиноятнинг тавсифи, шунингдек уни даражалаш асосларини аниқлаш алоҳида ўрганишни талаб қилади. Шу билан бирга, жиноят қонунчилигига кўра, қилмишнинг ҳуқуқий тавсифи оддий бўлиб, кўриб чиқиладиган жиноятни содир этиш механизми молиявий операцияларни ва жиноят содир этиш натижасида олинган қимматликларга эгалик қилиш, улардан фойдаланиш ва уларни тасарруф этишнинг ҳуқуқий шаклини бериш учун пул ёки бошқа мол-мулк билан боғлиқ операцияларни амалга оширишдан иборат.

Жиноят содир этиш усулларини кўриб чиқиш жиноий фаолиятдан олинган даромадларни «ювиш»нинг типик усулларини аниқлаш учун ҳуқуқни қўллаш амалиётини ҳам, илмий умумлаштириш натижаларини ҳам ўрганишни талаб қилади.

Криминалистик тавсифнинг олдинги элементини ҳисобга олган ҳолда, биз жиноий даромадларни ёки бошқа мулкни легаллаштириш фактлари молия ва номолиявий сектордаги ташкилотлар орқали амалга оширилишини қайд этдик. Фикримизча, у ёки бу муассасани танлаш жиноятни содир этиш усулига, яъни «ювиш»нинг маълум бир схемасининг ўзига хос хусусиятларига, жиноятчининг шахсига, шунингдек, жиноят содир этишнинг усулига боғлиқ. Шундай қилиб, легаллаштиришнинг барча усуллари иқтисодий фаолиятнинг айрим соҳалари, шу жумладан, предикат таркиби амалга ошириладиган ноқонуний йўналишлар, шунингдек, олинган даромадларни легаллаштиришга қаратилган молиявий операциялар ва операциялар билан боғлиқ.

Молия вазирлиги ҳузуридаги Давлат молиявий назорати инспекцияси мутахассисларининг фикрига кўра, жиноий даромадларни легаллаштиришга мойил бўлган фаолият соҳалари (хавфли зоналар) қуйидагилардан иборат: кредит-молия сектори, бюджет муносабатлари соҳаси (шу жумладан солиқ соҳаси); коррупцияга оид қонунбузарликлар соҳаларини олишимиз мумкин.

Биз томонимиздан олиб борилган тергов амалиётини умумлаштириш шуни кўрсатадики, кредит-молия ва гиёҳвандлик воситаларининг ноқонуний айланиши соҳасида содир этилган жиноятлар кўп ҳолларда жиноий даромадларни легаллаштириш схемаларига асос бўлиб хизмат қилади. Шу билан бирга, давлат секторида содир этилган жиноятлар, шу жумладан солиқ соҳасидаги, шунингдек, коррупцион жиноятлар пул ювиш учун предикат тузилмалари бўлиш эҳтимоли кўпроқ [4, 38–43-бетлар].

Даромадларни «ювиш» усулларининг ўзи, юқорида айтиб ўтилганидек, кўпинча кредит-молия секторидаги институтлар, шу жумладан кредит бўлмаган молия ташкилотлари орқали амалга оширилади ва номолиявий сектордаги институтлардан камроқ фойдаланилади.

Ҳуқуқни қўллаш амалиёти умумлаштириш натижалари, шунингдек, тергов бўлимлари ходимларининг сўрови шуни кўрсатадики, даромадларни «ювиш» усуллари бир нечта таркибий элементларни ўз ичига олади. Жиноий даромадларни легаллаштириш усулларидаги бундай элементларнинг сони «...жиноят механизмининг мураккаблигига ва жиноий даромадларни легаллаштиришнинг босқичларига боғлиқ...» [3, 10-бет].

Мухтасар қилганда, даромадларни «ювиш» нинг ҳар бир усули биринчи элемент сифатида жиноятдан олинган даромадларга эгалик қилиш, улардан фойдаланиш ва уларни тасарруф этишга қонуний тус беришга қаратилган молиявий операциялар ёки операцияларни амалга ошириш бўйича ҳаракатларни ўз ичига олади. Бу операциялар ва битимлар дастлаб уйдирма ҳисобланади, чунки улар жиноий даромадларга ҳуқуқий шакл бериш мақсадида, бундай даромадларнинг келиб чиқиш манбаларини яшириш учун амалга оширилади.

Кузатувлар натижасида шу маълум бўлдики, даромадларни «ювиш», қўйидаги ҳолларда: сохта жисмоний шахсларга, олдинги тадбиркорлик субъектларига ("бир кунлик фирмалар"), ҳаёлий ташқи иқтисодий фаолиятга, пул ўтказмалари ва тўлов тизимларига, онлайн ҳамёнларга, қимматбаҳо рангли металларга, қимматли қоғозлар ва юқорида тавсифланган мақсадга эришиш учун молиявий операциялар ва жиноий фаолиятдан олинган даромадлар билан операцияларни амалга оширишга ёрдам берадиган бошқа элементлар бозорлари каби кўринишларда қўлланилади.

Ушбу элементлар турли кўринишларда бирлаштирилиши мумкин. Улардан баъзиларининг комбинациясидан фойдаланиб, биз даромадларни «ювиш» нинг бир нечта усуллари очиқ берамиз:

1. "Нақдлаштириш" - молия институтларидаги, ҳисоб-варақлардаги даромадларни қонунийлаштириш усули. Кўрсатилган маблағларга қонуний тус бериш мақсадида улар пул маблағларини нақдлаштириш учун фойдаланиладиган сохта жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳисоб рақамларига ўтказилади. Бу каби усулни амалга ошириш учун пул ўтказмаларига асос сифатида сохта операциялар ва комбинацияларни амалга ошириш (биринчи - мажбурий элемент), шунингдек, онлайн тўлов ва пул ўтказмалари тизимлари, бир марталик (фуқаролик паспорти билан) жисмоний шахслар ва "бир кунлик фирмалар" каби элементлардан фойдаланиш керак.

2. Валюта операциялари - бу пул маблағлари билан алмаштириш операцияларини амалга оширишдан иборат бўлган легаллаштириш усули. Масалан, легаллаштириш миллий валюта бирликларини чет эл валютасига алмаштиришдан иборат бўлиши мумкин [2, 44-бет]. Валюта операцияларининг мақсади, олдинги ҳолатда бўлгани каби, жиноий даромадларга (нақд пул) қонуний тус беришдир. Хусусан, бошқа валюта шаклидаги айирбошлаш операциялари натижасида олинган маблағлар жиноят таркиби предмети белгиларидан узоқлашади. Кўриб чиқиладиган усул, мажбурий элементга (сохта битим, келишув) қўшимча равишда, молия-кредит ташкилотлари, айирбошлаш шохобчалари, шунингдек ёлланган* шахслардан фойдаланишдан иборат бўлиб, улардан фойдаланиш билан айирбошлаш операциялари амалга оширилади.

* Ишга алоқаси бўлмаган муайян ҳақ эвазига фуқаролик паспорти билан жалб қилинган шахслар.

3. Маблағларни ўтказиш – ёлланган шахсларнинг ҳисоб-рақамларига пул маблағларини ўтказиш бўйича сохта молиявий операцияларни амалга ошириш, жумладан, хорижий молия ташкилотларидаги ҳисоб-рақамларга сохта ташқи иқтисодий фаолиятдан фойдаланган ҳолда пул маблағларини ўтказишдан иборат бўлган усул. Кўриб чиқиладиган усул бир қатор компонентларни ўз ичига олади, бунда пул ўтказмалари тизими, ёлланган шахслар, ҳаёлий ташқи иқтисодий фаолият каби соҳалар сохта ташқи иқтисодий операцияларни амалга оширишда пул маблағларини ўтказиш уларни оффшор зоналарга олиб чиқишга йўналтирилиши мумкин.

4. Жиноий даромадларни бирлаштириш - бу жиноий даромадларни «қўйиш» ва кейинчалик уларни нақд пул ва қонуний иқтисодий муомалада бўлган бошқа мол-мулк билан аралаштиришдан иборат бўлган усул. Аслида, бу усул ҳам молиявий, ҳам номолиявий сектор институтлари орқали амалга оширилиши мумкин. Молиявий сектор муассасаларидан фойдаланганда сохта операциялар асосидаги маблағлар кўрсатилган хизматлар, етказиб берилган товарлар ва бажарилган ишлар учун ҳақ тўлаш тарзида жиноий гуруҳлар назоратидаги ташкилотларнинг ҳисоб-варақларига ўтказилади. Бунинг натижасида пул маблағларининг концентрацияси ва аралашуви юзага келади, шундан сўнг улар қонуний иқтисодий фаолиятда қўлланилиши мумкин. Молиявий институтлардан фойдаланмасдан амалга ошириладиган усул бошқа мулк (кўчар, кўчмас) кўринишидаги жиноий даромадларни олиш орқали ташкилотнинг активларини кўпайтириш йўли билан амалга оширилиши мумкин. Масалан, бинолар, иншоотлар, саноат ускуналари ва тижорат транспорт воситаларини жиноий гуруҳлар назоратидаги ташкилотларга рўйхатдан ўтказиш. Кейинчалик, бу активлар қонуний фаолиятда фойдаланилади ва фойда келтиради. Бу усул самарали, кенг тарқалган ва заифлик даражаси паст. Йигирма йил олдин Б.В.Волженкин таъкидлаганидек, маблағларни легаллаштиришнинг энг кенг тарқалган усулларида бири уларни мавжуд бизнес тузилмаларига инвестиция қилиш ёки улардан янги тижорат ташкилотлари, хайрия жамғармалари ва бошқаларни яратишда фойдаланишдир [1, 110-бет].

Таҳлил қилинган легаллаштириш усуллари кўп учрайдиганлари бўлиб, улар битта ҳаракат ёки жиноят содир этишнинг мураккаб схемаси элементи сифатида ишлатилиши мумкин. У ёки бу жиноятнинг содир этилиши уюшган гуруҳларга хосдир ва кўплаб олимлар бу масалада бир хил фикрда.

Шундай қилиб, Р.В.Жубриннинг фикрига кўра, "... жиноий даромадларни легаллаштиришдан олинган молиявий ёрдам, трансмиллий уюшган жиноятчилик функциялари туфайли ..." [5, 3-бет]. Э.В.Щеглова "... жиноий даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш уюшган жиноятчиликка қарши курашнинг устувор йўналишларидан биридир ..." деб ҳисоблайди [10, 3-бет]. Ю. И.Селивановская томонидан олиб борилган тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, жиноий йўл билан олинган пул ёки бошқа мол-мулкни легаллаштириш (ювиш) уюшган гуруҳларнинг иқтисодиётдаги жиноий фаолиятининг иккита асосий йўналишидан бири ҳисобланади [9, 39-бет].

Юқорида айтилганлардан келиб чиқадики, жиноий даромадларни легаллаштириш уюшган жиноий фаолиятнинг асосий йўналишларидан бири бўлиб,

гуруҳнинг тузилиши қанчалик мураккаб бўлса, асосий жиноят субъекти билан жиноят ўртасидаги турли усуллар ва схемаларни қўллаш натижасида олинган пул ёки бошқа активлар билан боғлиқликни исботлаш шунчалик қийин бўлади.

“Пул ювиш”нинг криминалистик тавсифи якуний элементи сифатида биз жиноятнинг типик изларини аниқладик. Жиноят изларининг сони ва хусусияти, биринчи навбатда, легаллаштиришнинг усули, ўзига хос схемаси, шунингдек, жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш жараёнида иштирок этган шахслар сонига боғлиқ. Шу билан бирга, моддий излар, жиноят ишлари бўйича бевосита далил бўлиб, идеал излар эса тергов қилинаётган қилмиш тўғрисидаги маълумотларнинг хусусияти ва тўлиқлигига қараб бўлинади.

Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришнинг идеал излари тергов қилинаётган воқеалар, гувоҳлардан олинган маълумотлар, жиноятчиларнинг кўрсатувлари, шунингдек, предикатив жиноятлар қурбонлари хотирасини ўз ичига олади. Гувоҳлар, жиноятчилар томонидан кўрилган чоралар тизимида муайян ҳаракатларни амалга оширган ва бундай ҳаракатлардан хабардор бўлган шахслар бўлиши мумкин. Масалан, улар банклар ва молия секторининг бошқа нобанк ташкилотлари ходимлари бўлиши мумкин, улар мижозларнинг топшириғига кўра пул маблағлари билан операцияларни амалга оширган, бундай операциялар учун ҳужжатлар-асосларни текширган. Гувоҳлар орасида молиявий операциялар ва битимлар амалга оширилган номолиявий сектор муассасаларининг ходимлари ҳам бор. Жабрланувчилар кўрсатувларидан жиноятларнинг предикат белгилари тўғрисидаги маълумотлар ушбу элементларга кўра субъектни, шунингдек предикат жиноят содир этиш ҳолатларини аниқлаш нуқтаи назаридан муҳим бўлиши мумкин.

Жиноятнинг ашёвий излари процессуал хусусиятига кўра, ашёвий далил ва бошқа ҳужжатларга бўлиниши мумкин.

Ашёвий далилларга, биринчи навбатда, жиноят предмети бўлган пул ёки бошқа мол-мулк киради. Уларга шунингдек, жиноятчилар томонидан сохта молиявий операциялар ва операцияларни амалга ошириш мақсадида тузилган ҳужжатлар (сохта шартномалар, келишувлар, битимлар, тилхатлар, кўрсатмалар, мажбуриятлар, хатлар ва бошқалар), шунингдек, бундай ҳужжатларнинг лойиҳалари киради. Ашёвий далиллар, шубҳасиз, молиявий ҳужжатлар (банк, бухгалтерия ҳисоби), фактини тасдиқловчи ва амалга оширилаётган молиявий операциялар ҳамда операцияларнинг мазмунини очиб беради. Ҳуқуқий ҳужжатлар, легаллаштириш усулига қараб, агар улар жиноят субъекти билан рўйхатга олиш ҳаракатлари (кўчмас мулкни, транспорт ва бошқаларни бегоналаштириш ёки олиш) билан боғлиқ бўлса, ашёвий далил бўлиши мумкин.

Шунингдек, ашёвий далиллар учун жиноятчилар улардан фойдаланган ҳолда жиноий гуруҳнинг бошқа аъзолари, шунингдек турли муассасаларнинг ходимлари билан ёзишмаларни тайёрлаган ташкилий жиҳозлар ва ундаги маълумотларга тегишлидир.

Бошқа ҳужжатларга, агар бундай текширувлар натижасида текширилаётган воқеа билан боғлиқ шубҳали операциялар аниқланса, ҳужжатли текширувлар, аудит материаллари ҳам бўлиши мумкин. Агар улар тергов қилинаётган воқеа тўғрисида

маълумотга эга бўлмаса ва битимлар, шунингдек операцияларда фойдаланилмаган бўлса, улар бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш ҳужжатларини ҳам ўз ичига олиши мумкин.

Шундай қилиб, жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш жинояти криминалистик белгиларининг кўриб чиқилган элементлари, жиноий даромадларни легаллаштиришни тергов қилиш методикасини ишлаб чиқишда ҳисобга олиниши керак бўлган хусусиятларга эга. Уларни ишлаб чиқиб турли усулларни баён қилишдан мақсад, шу турдаги жиноятларни тез, тўла ва самарали тергов қилиш усулларини баён қилишдир. Самарали ҳаракат эса юксак натижа гарови ҳисобланади.

References:

1. Волженкин.Б.В. Экономические преступления. СПб.: Юридический центр Пресс, 1999. 296 с.
2. Злоченко Я.М. Основы методики расследования и международного сотрудничества по противодействию легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем : дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Екатеринбург-бург, 2001. 272 с.
3. Жамбалов Д.Б. О способах и следах легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем // Криминалистика: вчера, сегодня, завтра. 2019. № 1 (9). С. 8–16.
4. Жамбалов Д.Б. Расследование легализации (отмывания) денежных средств или иного имущества, приобретенных преступным путем : учеб. пособие. Улан-Удэ : Изд-во ВСГУТУ, 2020. 83 с.
5. Жубрин Р.В. Основы профилактики легализации преступных доходов : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. М., 2013. 62 с.
6. Кадеров Е. М. Особенности расследования преступлений, совершенных преступными сообществами, созданными для легализации (отмывания) денежных средств, приобретенных заведомо незаконным путем // Информационный бюллетень СК при МВД РФ. 2002. № 4 (114). С. 63–66.
7. Коляда А. В. Расследование легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. М., 2010. 27 с.
8. Крачун Ю. В. Совершенствование методики расследования преступлений, связанных с легализацией (отмыванием) денежных средств и иного имущества, полученных преступным путем : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Тула, 2015. 266 с.
9. Организованная преступность и коррупция: результаты криминологическо-социологических исследований / под ред. Н. А. Лопашенко. Саратов, 2005. Вып. 1. 142 с.
10. Щеглова Е. В. Криминалистическое обеспечение расследования легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. М., 2009. 22 с.
11. ИИБ Ҳуқуқий статистика ва тезкор-ҳисоб маълумотлар маркази ойлик ҳисоботлари.